

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ЖАНРОВО-СТИЛЬОВОЇ КОМПЕТЕНТОСТІ УЧНІВ ТА СТУДЕНТІВ

*Сеньовська Надія,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

*Скуратко Тетяна,
кандидат філологічних наук, доцент,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка,
tanyabidov@gmail.com*

ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ ПАТРІОТИЧНОЇ ПОВІСТІ ЛЕСІ ОРЛЯК «ТИ ЗРОБИВ УСЕ, ЩО ЗМІГ» НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРИ РІДНОГО КРАЮ В НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ТЕРНОПІЛЬЩИНИ

Літературне краєзнавство – надважлива галузь науки про літературу, адже її предметом вивчення є фольклорна та художня спадщина, нав'язана природою, історичними подіями, традиціями, звичаями, побутом і життєвим досвідом людей певного краю.

Вважаємо, що уроки літератури рідного краю мають велике виховне значення для учнів, адже саме на них діти знайомляться із літературно-мистецьким життям своєї малої Батьківщини, мають можливість дослідити своєрідність зв'язків літератури свого регіону і загальнонаціонального літературного процесу, познайомитися із місцевими літературно-культурними діячами, поглибити літературну ерудицію, виробити особистісне ставлення до художньої літератури свого краю. Отож такі уроки сприяють вихованню патріотизму школярів, національної свідомості, формують почуття гордості за багату літературно-культурну спадщину свого регіону. Вважаємо, що саме на уроках літератури рідного краю відбувається осягнення учнями глибинної сутності спадщини митців свого краю, духу земляків, особливостей відображення ними реалій дійсності, сприйняття й поцінування їхнього

художнього набутку, плекання почуття гордості за славетних краян, бажання примножити славу своєї малої Батьківщини, плекання літературних традицій краю.

Уроки літератури рідного краю завжди максимально наближенні до школярів, адже у творах літературного краєзнавства відображені суспільно-політичні перипетії, які є близькими учням, зрозумілими. Дітям цікаво відкривати для себе художньо завуальовані пейзажі рідного міста, села, картини побуту своєї місцевості, портрети важливих суспільних діячів свого краю тощо.

Зауважимо, що питання методики краєзнавчої роботи не нове в українській науці. У різні часи ним займались К. Ушинський, Х. Алчевська, Т. Бугайко, О. Мазуркевич, В. Сухомлинський, Є. Пасічник та інші відомі педагоги-методисти. Важливі поради для проведення уроків літератури рідного краю учителі-словесники можуть віднайти у працях Л. Башманівської, М. Гуняка, С. Кіраля, Н. Кравченко, В. Коваленко, А. Назаренка, І. Попович, Л. Фурсової, В. Шуляра, О. Янія та ін.

Розглядаючи питання літературної освіти краєзнавчого характеру, не можемо оминати поняття літературного ландшафту, яке увійшло в літературознавчі дослідження відносно недавно. Зауважимо, що американські науковці Томас Грейдер і Лорен Гаркович означили його як «символічне середовище, створене людиною» [3, с. 3]. Вважаємо, що на уроках літератури рідного краю у сучасній школі обов'язково потрібно брати до уваги ландшафтний підхід, адже він завжди націлений на єдність території в контексті відносин «центр-периферія», на взаємодію природних та культурних систем, на врахування ролі середовища, на дослідження зв'язків між реальним та уявним краєвидом, їх взаємообумовленості. В його основі лежить міждисциплінарний підхід, а отже, він спрямований на цілісність і розглядає літературні явища не як суму певних літературних місць, тем, жанрів, ідей, а як цілісний культурно-природний комплекс, що є надважливим для розуміння учнями ролі і місця певного митця у літературному процесі їхньої малої

Батьківщини, вироблення особистісного ставлення до літератури рідного краю, подолання принизливого почуття меншовартості, формування в дітей поваги до історичної пам'яті свого регіону, плекання почуття національної гордості, шанобливого ставлення до звичаїв та традицій своїх земляків, вміння пізнавати й цінувати красу й самобутність рідного.

На наше переконання, пріоритетним завданням уроків літератури рідного краю є формування патріотичної освіченості школярів, адже патріотизм людини починається з любові до своєї оселі, до матеріної колискової, до рідної мови, пісні, людей праці, рідної природи, літератури свого краю, малої Батьківщини. Викликом нашого часу є, на нашу думку, зосередження уваги словесниками на уроках літератури рідного краю на творах, у яких описано картини героїчного подвигу українських воїнів за нашу незалежність. Надважливо сьогодні учням говорити про Героїв, які віддали своє життя за майбутнє України. Доцільними у цьому контексті будуть книжкові виставки із представленням художніх полотен про російсько-українську війну, книгами митців, що воюють, збірками антологій поезії, що «твориться під кулями», книгами матерів, присвячених пам'яті своїх синів-Героїв («материнська проза»). Якщо говорити про літературне Тернопілля, то, на наш погляд, обов'язковими для ознайомлення школярам мали б бути книги Лесі Орляк «Ти зробив усе, що зміг» (присвячена світлій пам'яті сина-Героя Олександра), Марії Вітишин «Мій син – кіборг» (присвячені світлій пам'яті сина-Героя Івана), Ольги Стецюк «Біль...Біль...Біль...», «Сум...Сум...Сум...», «Туга...Туга...Туга» (присвячені світлій пам'яті сина-Героя Романа). Усі ці книги вийшли друком за сприяння видавництва «Джура». Цікавими також були б і зустрічі з матерями наших Героїв із обговоренням їхніх книг. Із власного досвіду (організація виховних заходів патріотичного спрямування для дітей та молоді командою освітнього волонтерського проекту «Патріотичні й небайдужі» із запрошенням матерів загиблих Героїв) зазначимо, що такі зустрічі-обговорення викликають зацікавленість у підростаючого покоління.

Вважаємо, що з такими книгами школярі мають бути ознайомлені, щоб осмислити героїчний подвиг своїх краян.

Цікавою, на наш погляд, для контекстуального вивчення у старших класах на уроках літератури рідного краю є художньо-документальна повість Лесі Орляк «Ти зробив усе, що зміг», у якій відображено реальні події, які переживала Україна з початком російської агресії 2014 року. Леся Орляк присвятила книгу «світлій пам'яті мого сина, молодшого сержанта, командира гармати протитанкового батальйону 128-ї окремої гірсько-піхотної Закарпатської бригади Олександра Орляка, всім захисникам української держави в російсько-українській війні» [2, с. 3]. Вивчення повісті Лесі Орляк дасть чітке уявлення школярам про те, що російсько-українська війна в Україні триває уже понад 10 років, з 2014 року, а також у їхній уяві постане образ хороброго воїна-захисника своєї країни, виникне бажання завжди стояти на сторожі свого, рідного (мови, культури, літератури, історії, території).

Вважаємо, що доцільними для опрацювання старшокласниками художньо-документальної повісті Лесі Орляк «Ти зробив усе, що зміг» є такі форми роботи: стислі повідомлення про авторку книги та відомості про головного героя книги, Олександра Орляка – Героя України, який загинув 6 лютого 2015 року в результаті мінометного обстрілу на опорному пункті «Станіслав» поблизу м. Дебальцевого Донецької області під час виконання бойового завдання, зустріч-обговорення твору з авторкою, підготовка рецензій, відгуків, відеоогляду книги, дослідно-пошукова робота в місцевих бібліотеках, музеях, картинних галереях, підготовка виставок, інтерв'ю з автором, виставки учнівських ілюстрацій до твору, вечір пам'яті Олександра Орляка тощо. Вивчення повісті Лесі Орляк, на наш погляд, доцільно було б організувати у нетрадиційній формі, вдаючись до певного типу нестандартних уроків, наприклад: урок-літературний портрет письменника; звуковий альбом; урок-відеоогляд; урок-реквієм; заочна подорож; урок-зустріч, урок-виставка. Особливу увагу учителеві, на наше переконання, варто звернути на вірші-вставки у повісті Лесі Орляк. Так, варто наголосити учням, що твір

розпочинається рядками: «Я перед подвигом твоїм / схиляю голову, мій сину, / ти у бою життя віддав / за свій народ, за Україну» [2, с. 6], а завершується: «Не залишай мене саму ніколи, / Якщо з очей гірка сльоза стече, / Якщо випробуванням стане доля, / Підстав мені своє міцне плече» [2, с. 87]. Для окреслення школярам ідейного задуму авторки учителеві варто, на нашу думку, зачитати поетичні рядки із твору: «...ти чесно бій прийняв, / Не дбаючи про себе, / І, вражений свинцем, / Упав лицем на сніг, / Ти не помер, / А відійшов у небо, / Бо на землі / ЗРОБИВ УСЕ, ЩО ЗМІГ...» [2, с. 83]. Цікавим є, на наш погляд, художнє обрамлення твору – від Великодня до Великодня, що є наскрізним символом невмирущості української нації, гуманності, ціннісних орієнтирів і нашого святого обов'язку – пам'ятати своїх Героїв, бо «...настане в Україні мир – молитвами та звитягами наших захисників. А ті, хто не зміг вберегти молодих життів, хоч не зрадьте їхніх душ...» [2, с. 83].

Отже, уроки літературного краєзнавства – важливий засіб розширення літературного світогляду учнів, посилення патріотизму і національної свідомості школярів, розвитку їхнього творчого потенціалу. Сьогодні надважливо на таких уроках не оминати творів про подвиги наших захисників-Героїв. Тільки тоді зможемо виховати справжніх патріотів своєї країни.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гомон П. Літературному краєзнавству – наукові засади. *УМЛШ*. 2003. № 3. С. 15-18.
2. Орляк Л. Ти зробив усе, що зміг. Художньо-документальна повість. Тернопіль: Джура, 2017. 88 с.
3. Greider T., Garkovich L. Landscapes: the Social Construction of Nature and the Environment. *Rural Sociology*. 1994. Nr 59 (1). P. 1-24.